

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.023 у
Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору психологічних наук,
професору
завідувачу кафедри психології
особистості та соціальних практик
Інституту людини
Сергеєнковій Оксані Павлівні

Відгук

офіційного опонента **Балахтар Валентини Візіторівни**, доктора психологічних наук, професора, професора кафедри педагогіки та соціальної роботи Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету на дисертаційну роботу **Клепікової Ольги Валеріївни «Особистісне благополуччя як чинник професійного становлення майбутніх психологів»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Актуальність теми дослідження. Благополуччя особистості є однією із фундаментальних проблем для гуманітарного фокусу досліджень. Сучасна психологія, наслідуючи філософські традиції, не обмежується вивченням очевидних афективних чи когнітивних причин задоволеності життям, а намагається проаналізувати глибокі особистісні детермінанти, пов'язані із мотивацією та цінностями людини. Науковий інтерес до екзистенційного рівня осмислення людиною власного життя неодмінно включає вивчення таких смислоутворюючих компонентів, як прагнення до щастя, реалізації та розвитку. Платформою, в межах якої людина «здійснюється» як особистість, розвиваючи та удосконалюючи власний потенціал, є професія. Очевидно, що фахова діяльність не просто вирішує проблему забезпечення базових потреб людини, а постає особистісною необхідністю, завдяки якій вона може віднайти сенс життя та відчути задоволення від реалізації внутрішніх запитів, підвищити суб'єктивну ймовірність переживання психологічного благополуччя. На наш погляд, вивчення

особистісного благополуччя в контексті професійного становлення є перспективним вектором розвитку психологічних досліджень, оскільки прояснює ряд метафізичних феноменів сучасної психології, на кшталт включеності в життя, натхнення до діяльності, життєвої місії тощо. Тому тема дисертаційної роботи **«Особистісне благополуччя як чинник професійного становлення майбутніх психологів»** набуває важливості і є актуальною, що підтверджується її ґрунтовним теоретичним, методологічним та емпіричним наповненням, впровадженням результатів в освітній процес українських закладів вищої освіти, а також апробацією на вітчизняних, зарубіжних наукових заходах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і результати, які представлено в дисертації О. В. Клепікової, слід оцінити як теоретично, методично й емпірично обґрунтовані й достовірні.

Дисертаційна робота відзначається чіткістю у визначенні об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження. Ґрунтовно описана методологія дослідження та комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів, спрямованих на розв'язання поставлених завдань. Надійність результатів дослідження забезпечується також наскрізним характером зв'язку між етапами дослідження, репрезентативністю вибірки, відповідністю діагностичного інструментарію критеріям надійності та валідності, наявністю математичних методів обчислення та методів статистичної оцінки експериментальних даних, апробацією результатів дослідження на науково-практичних заходах.

Структура дисертаційної роботи відзначається логічністю та доцільністю: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Вступна частина дисертації містить чіткі формулювання, лаконічно та виважено представлена актуальність, методологічний апарат, наукова новизна та практичне зазначення дослідження, а також результати апробації одержаних результатів. Теоретичні припущення першого розділу є результатом ґрунтовного теоретичного аналізу проблеми особистісного благополуччя та професійного становлення від античності до сучасних зарубіжних та вітчизняних наукових авторів, завдяки чому

експериментальне дослідження, викладене в другому розділі дисертації, постає закономірним емпіричним продовженням вивчення проблеми. В третьому розділі роботи описано формувальний етап експерименту, що включив розробку та реалізацію програми оптимізації особистісного благополуччя майбутніх психологів в умовах їхнього професійного становлення та перевірку ефективності цієї програми.

Безперечним успіхом дисертантки є викладені у першому розділі результати аналізу феноменології благополуччя як філософсько-психологічної категорії, зокрема висвітлення історичної динаміки його тлумачення, а також здійснення змістової диференціації таких базових понять, як «психологічне благополуччя» і «особистісне благополуччя». Зауважимо, що на підґрунті реалізованого емпіричного дослідження здобувачкою старанно і креативно проаналізовано психологічні засади впливу особистісного благополуччя на професійне становлення майбутніх психологів, а також запропоновано змістовну практико орієнтовану модель оптимізації особистісного благополуччя студентів-психологів в умовах фахового навчання.

Нам імпонує ретельний аналіз дослідницею цілої низки встановлених важливих емпіричних корелятивів, зокрема взаємозв'язку особистісного благополуччя з толерантністю до невизначеності, екстраверсією, відкритістю до нового досвіду, наполегливістю тощо. Такі цікаві результати виступають ефективною запорукою наукової достовірності роботи й окреслюють нові перспективні напрями подальших наукових розвідок. На цьому тлі актуальним здобутком дослідниці є розроблення й апробація полівекторної програми формувального впливу з підтвердженими діагностичним інструментарієм результатами ефективності її впровадження.

Окремо відзначимо коректність і професійність психологічного аналізу, чіткість та логічність викладу змісту дисертаційного дослідження. Позитивне враження справляє і мовний стиль здобувачки, що містить оригінальні авторські пояснення, порівняння та узагальнення. Робота вдало структурована, кожен розділ є завершеним відповідно до мети та завдань наукового пошуку здобувачки.

Наукова новизна одержаних результатів. Робота має безперечну наукову новизну, бо в ній вперше доведено існування та вивчено особливості взаємозв'язку особистісного благополуччя та професійного становлення майбутніх психологів; встановлено значущість і динаміку толерантності до невизначеності студентів-психологів в умовах їхнього професійного становлення; визначено найбільш значущі для стану досягнення особистісного благополуччя в умовах професійного становлення компоненти особистісного потенціалу майбутніх психологів; а також розроблено практичну модель оптимізації особистісного благополуччя студентів-психологів в умовах їхнього фахового навчання, яка реалізується дієвими методиками психологічної самооптимізації. В роботі розширено й доповнено розуміння змісту категорій особистісного благополуччя та професійного становлення, а також характеру їх взаємозв'язків із парціальними особистісними властивостями. Подальшого розвитку набули уявлення про психологічні умови та засоби оптимізації особистісного благополуччя майбутніх психологів під час цілеспрямованого фахового навчання, зміст яких полягає в активізації процесів усвідомлення студентами себе як потенційних суб'єктів психологічної праці.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Джерельною базою дисертації стали фундаментальні наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених. У дисертації викладено детальний теоретичний аналіз проблеми психологічного благополуччя згідно з концепціями визнаних світових і вітчизняних дослідників, прицільно вивчено доробок зарубіжних і українських вчених за тематикою професійного становлення особистості.

Отримані результати дисертаційної роботи висвітлено у 9 публікаціях, з них – 3 одноосібні статті у фахових вітчизняних виданнях, затверджених МОН України, 1 одноосібна стаття у фаховому міжнародному виданні, 5 публікацій в збірниках матеріалів міжнародних конференцій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці психологічної програми, спрямованої на оптимізацію особистісного благополуччя майбутніх психологів в умовах фахового навчання і вироблення конструктивної

стратегії переживання ними кризи апробації. Апробована програма оптимізації особистісного благополуччя рекомендується для впровадження в системі вищої психологічної освіти. Також укладена програма оптимізації особистісного благополуччя та професійного становлення студентів може бути використана психологічною службою закладу вищої освіти. Зміст теоретичних і практичних напрацювань дисертації може використовуватися у викладанні навчальних дисциплін «Психологія особистості», «Психологія освіти», «Педагогіка та психологія вищої школи», «Соціальна психологія» студентам психологічних спеціальностей, а також викладачам – слухачам курсів підвищення кваліфікації.

Результати дослідження впроваджено у освітній процес Прикарпатського Національного університету імені Василя Стефаника (довідка 01-19/14 від 18.06.2021 р.), Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 35-Н від 14.09.2021 р.), Харківського національного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 1/10 від 20.10.2021 р.), ДЗВО «Університету менеджменту освіти» (довідка № 19-04/12 від 8.11.2021 р.).

Зауваження та дискусійні положення до дисертації. У цілому слід відзначити високий науковий рівень розробок здобувачки в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та, водночас, вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

1. На рис. 1.1 дисертації здобувачка подає модель суб'єктивного благополуччя Е. Дінера, проте емпіричне дослідження ґрунтується на іншій моделі благополуччя, розробленій К. Ріфф. При цьому модель психологічного благополуччя за авторством К. Ріфф подається в додатках і мовою оригіналу.

2. В першому розділі дисертантка дає аргументоване тлумачення дефініцій «особистісне благополуччя» та «психологічне благополуччя» як синонімічних. Психодіагностична методика К. Ріфф, що використана здобувачкою під час констатувального дослідження, передбачає використання категорії психологічного благополуччя. Проте в другому розділі деякі таблиці, що відображають результати дослідження, містять застосування поняття особистісного благополуччя. На наш погляд, при викладі результатів застосування вищезгаданої методики коректніше

було б застосовувати саме поняття «психологічне благополуччя», що відповідає змісту вимірюваного феномену у баченні авторки – К. Ріфф.

3. У емпіричному дослідженні серед індивідуально-психологічних орієнтирів професійного становлення майбутніх психологів фігурують фахові цінності, що є цілком доречним. Втім, у теоретичному розділі дисертації відсутня презентація аналізу наукових джерел, присвячених проблемі впливу професійних цінностей на особистісно-фахове становлення майбутніх психологів.

4. Дисертанткою зазначено, що на формувальному етапі дослідження в процесі реалізації програми оптимізації особистісного благополуччя майбутніх психологів від деяких її учасників надходив запит на індивідуальне консультування. Вважаємо, що більш детальний опис запиту та формату, в якому відбувалось це консультування, мав бути цінним доповненням для вивчення психічних станів, які переживали й оптимізували студенти-психологи.

5. З огляду на узгодженість розробленої й апробованої авторкою програми оптимізації особистісного благополуччя майбутніх психологів з результатами емпіричного дослідження, а також її ефективність, підтверджену повторною діагностикою, як побажання на майбутнє вважаємо доречним, щоб авторка детально висвітлила методичний зміст програми у додатковій публікації.

Зауваження, що висловлені вище, мають дискусійний характер, а відтак не зменшують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість дисертаційної роботи, яка рецензується.

З аналізу тексту дисертації офіційним опонентом вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

Загальна оцінка дисертації. Дисертація «**Особистісне благополуччя як чинник професійного становлення майбутніх студентів**» є завершеною науковою працею, в якій її авторкою, **Клепіковою Ольгою Валеріївною**, отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має вагоме значення для розвитку теорії та методики психологічної освіти.

Дисертаційна робота О. В. Клепікової відповідає тимчасовому порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету

Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами),), а її авторка **Клепікова Ольга Валеріївна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології
професійної освіти факультету лінгвістики
та соціальних комунікацій

Національного авіаційного університету

Валентина БАЛАХТАР
Валентина БАЛАХТАР

Валентина Балехтар Валентинівна
с в і д ч у ю
Вчений секретар
Національного авіаційного університету
М. Мельниченко